

KÖNYVTÁRI

N E E E E E E I T S,

VAGY

A BUDAPESTI M. K. TUDOMÁNY-EGYETEM

KÖNYVTÁRÁNAK

RÖVID ISMERTETÉSE.

(1778—1874.)

MÁRKI JÓZSEF tdr.,
könyvtárőr által.

BUDAPEST, 1874.
NYOMATOTT A NEMZETI KÖNYVNYOMDÁBAN.

TARTALOM.

	<i>Lap.</i>
Bevezetés — — — — —	3
I. Épület — — — — —	8
II. Könyvek — — — — —	13
III. Cimtár — — — — —	15
IV. Közönség és tisztviselők —	23
V. Könyvtári élet — — — — —	28
1. Beszerzés — — — — —	—
2. Beiktatás — — — — —	—
3. Cédulázás — — — — —	29
4. Cimtározás — — — — —	31
5. Jelölés — — — — —	32
6. Köttetés — — — — —	—
7. Kikölcsönzés és kiszolgálás —	33
8. Intés — — — — —	35

Bevezetés.

Az ország képviselőháza s kormányának sikerült végre a közművelődés egyik legsürgetőbb követelményét s a nemzet százados ohajtását teljesíteni.

Központi tudomány-egyetemünk könyvtárának új épülete némileg földél alatt áll s egy vagy másfél év múlva teljesen készen fog lenni, hogy a mintegy 180 ezer kötetnyi könyvbirodalmat befogadja s a tudományszomjazó közönségnek díszes s egyszersmind kényelmes tartózkodási helyet nyújtson. Azonfölül a könyvtári személynzet újra szervezése vagy inkább a jelen viszonyokhoz képest kiegészítése megkezdett.

Időszerűnek tartom tehát, könyvtár és könyvtárnokról egyetmást elmondani, miután a közművelődés e fő-fő közegei, melyeknek a kor színvonálára emelésén törvényhozás és kormány egyaránt buzgólkodnak, bizonyára magát a nemzetet is, úgy mint a mely végelemezésben a könyvtár és könyvtárnokok költségeit viseli, érdekelni, fogja.

Bármily könnyü dolog volna rendszerént valamely könyvtárt más rokon tárgyaktól (könyvraktár, könyvesbolt stb.) megkülönböztetni: mégis, ha annak pontos meghatározásáról van szó, magok a szakemberek különböznek véleményeikben.

Én azokkal tartok, kik — Schrettinger után — a „könyvtár“ nevet általában oly jelentékeny könyvösszegnek tulajdonítják, mely a létező irodalom minden ágának terményeit aránylagos, nagyobb vagy kisebb mennyiségben magában foglalja s akkép van rendezve, hogy akármely benne előforduló művet könnyen és hamar föl lehessen lelteni.

Gazdasági szempontból a könyvtár könyveinek jól bekötve kell lenniök; míg a szép izlés azoknak valamint kötésében, ugy fölállításában (az egyenlő nagyságuak — alakukak — ugyanazon sorba helyezése által) lehető csinossgot követel.

Mi a könyvtárt különösen a könyvesbolttól még lényegesen megkülönbözteti, az annak célja, mely pusztán a könyvek használatában (olvasásában) áll, míg a másike ugyanazok (t. i. a könyvesbolt könyveinek) elárusításában.

Könyvtár és az emberiség magasabb műveltsége, ugy látszik, korra és térre nézve együtt járnak. Minden időben s minden helyen, melyek némi magasb műveltséget képesek fölmutatni, találhatók könyvtárak, melyek gyakran bámulatra ragadnak bennünket.

Ókorban, midőn még hire sem volt a könyvek

gőzerővel nyomásának, méltán legkitünőbb hirrel birt valamennyi kortársai között az — alexandriai könyvtár, melyet Lágfi Ptolomé (Kr. e 311—283) alapított; mely s már első könyvtárnoka, Athénből száműzött Demetrios Phalerios alatt, 50,000 (ötven ezer) kötet vagy tekercsre szaporodott, s legvirágzóbb korában 400,000, némelyek szerint épen 700,000 tekercset számlált. S e roppant kincset nem annyira Omár arabjai (642-ben), mint inkább nagy Theodóz keresztényei, Theofil érsek által vezéreltetve (391-ben) dulták föl, s tették tönkre. Legalább túlzott azon monda, hogy az arabok még annyi könyvet találtak, miszerint a város fürdőit azokkal hat hónapon át fűthették; s Öröz történetiró, mint maga beszéli, a keresztényeknek amaz ostroma után már csak az üres könyvtár-szekrényeket látta.

R ó m á b a n az első nyilvános könyvtárt Pollio Azin alapította, részben hadi-zsákmányból. Auguszt két könyvtárt állított: a palatinit Palatin-hegyen Apolló templomában, és az Oktávia-könyvtárt, nővére Oktávia csarnokában. — Kr. u. 4-ik században 24 nyilvános könyvtárral birt Róma.

Sz. Jeromos gyakori említést tesz a cezárei könyvtárról (nyugoti Ázsiában), melyet Euzéb egyháztörténetiró 30 ezer kötetre emelt.

S p a n y o l o r s z á g b a n az arabok a 12. század folytán 70 nyilvános könyvtárral birtak, melyek közül maga a kordovai állítólag 250 ezer kötetből állt.

Azonban a könyvtárak igazi virágzó s gyümölcsöző kora még csak a könyvnyomás (vagy inkább könyv-teremtés) feltalálása után állott be. Felsőbb tanintézetek mellett, fejedelmi székhelyeken, nagyobb városokban legott életre s lábba kaptak azok; s most már minden állam mulhatlan kötelességének tartja a könyvtárak fölállítását, s azok nyilvános használatra bocsátását.

Legnevezetesebb európai könyvtárak: Franciaországban a nemzeti Párisban (858,000 köt.; 86,000 kézirat; 1,400,000 történeti okmány, ügyirat stb.); Angolhonban a britt-muzeumi Londonban (720,000 köt.; 41,200 kézirat); az udvari s központi Münchenben (800,000 köt., 22,000 kézirat); a császári Berlinben s Sz.-Pétervárott ($1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ millió könyv, 15—22 ezer kézirat); a császári udvari Bécsben (400,000 könyv; 20,000 kézirat); a hires vatikáni Rómában (csak 30 ezer köt., de 24 ezer kézirat); sz. Márké Velencében (110 ezer köt., 10 ezer kézirat); Astor-könyvtár Uj-Yorkban (1849-ben alapítva; 129 ezer köt., mely egyszersmind Amerika legnagyobb könyvtára.)

Az előszámlált s egyéb külföldi könyvtárak sorában tekintélyes helyet foglalnak el hazánk könyvtárai közül a tudomány-egyetemi és nemzeti-muzeumi Budapesten: amaz mintegy 180,000¹⁾, utóbbi 190,000 kötettel.

¹⁾Észámból a városi Frank-könyvtárra 14 ezer, az 1870-ben szerzett Balogh-féle könyvtárra 40—50 ezer esik.

Már annyi kincs, mennyi egy könyvtárban hosszú évek során át, temérdek pénz- és erőáldozattal összegyűjtve fekszik, bizonyára szakavatottságos, lelkiismeretes fölügyeletet, könyvtárnokokat igényel.

A szakavatottságot megszerezni, a gondoságnak, lelkiismeretességnek biztos tanujeleit nyújtani, ez idő szerént csupán több (annál jobb minél több)-évi könyvtárnoki, még pedig a legalsó fokon, a kezelőségben, kezdett gyakorlat által lehet és nem másképen.

Jaj azon könyvtárnak, mely próbálgatók könnyelmű emberek körmei közé kerül! Az ilyek hivatal-utódai aztán akár egyebet se tegyenek, mint az azok által elkövetett hibákat időről-időre javítgassák, a helyett, hogy előre haladnának; sa közpénztár ugyanazon munkát kétszer fizesse.

I. Épület.

Közel száz éve, hogy a m. kir. budapesti tudomány-egyetem könyvtárának egy-emeletes épülete a sz. ferenciek terén, délről északra nyulva, ugyanazon szerzetesek templomához ragasztva áll.

Egy 1786-ban német nyelven megjelent hazai folyóirat¹⁾ ide vonatkozólag ezeket közli: „A pesti m. kir. egyetemi könyvtár épülete végre be van fejezve. E célra a ferenciek zárdájának előrésze vétetett s idomított át, mely a templomtól dél-felé nyulik.“

88 év terhét viseli tehát a m. kir. egyetemi könyvtár fönjelzett épülete²⁾; s hogy a könyvtári épületeknek különben kimért századok e l s e j é t sem tölthette s töltheti be egészen, azon csak örvendenünk lehet; miután az, ama kellékekből, melyekkel hasonló épületeknek birniok kell, mit sem képes fölmutatni, azon egyen kívül, hogy a

¹⁾ „Merkur von Ungarn“ herausgegeben von M. G. K o v a c h i c h auf das Jahr 1786. Pest. — (I Jahrg. 200. lap.)

²⁾ Maga a könyvtár, habár kezdetleges állapotban, régibb; s kora bizonynyal az egyetem eredetéig (1635-ig) vihető vissza.

város központján, s az olvasó közönségnek, a tanuló, főleg egyetemi ifjuságnak, ugy szólván, utjába esik.

Azonban, mielőtt a könyvtár jelen helyiségéből kiköltöznék, a mi már egy évnél tovább alig várhat magára; vagy mielőtt ugyanazt lerombolnák, hogy helyébe a tér és kor követelményeinek megfelelő palota emeltethessék, a mi szintén csak pár esztendő műve lehet; mielőtt, mondom, e küszöbön álló változások bekövetkezzenek, érdekes lesz néhány rövid pillantást vetni e nem épen agg, de nem is fiatal épületre mind külsőleg, mind belsőleg.

Az épület maga, mind külső, mind belső elrendezésében ugyanazon arányokat tünteti föl mai nap, melyeket a mult század végén, mindjárt könyvtári helyiséggé alakíttatása után szem elé tart.¹⁾

„Egész homlok-falazat, írja az egykoru Merkur, fölül 15, alul 13 ablakot²⁾ számlál; a bejárat déli végén van. Maga a könyvterem egy-egy sorban 10 ablakkal bir, s minthogy világosságot csak délnyugatra fekvő homlok-oldalán át kap, ennél fogva mindössze, fölül és alul, 20 ablaka van; mi által nemcsak tisztán megvilágíttatik, hanem az

¹⁾ Külseje (a térre néző homlokzat s az udvarra fekvő oldal) két fényképben meg van örökítve.

²⁾ E különbség oka, mert alul, az épület két végén, ajtók nyílnak: egyik a templom mellett a zárdába, másik délre a könyvtárba.

egész északkeleti oldalt is, hol semmi ablak nincs, könyvtéknak megnyeri.¹⁾A könyvterem hossza 19 öl és 5 láb, szélessége 7 öl és 2 láb. Talaja nagy négyszög szürke márványokkal van kirakva. A mennyezet nem bolthajtásos, hanem vízszintes s festetlen.²⁾ Mi is úgy véljük, hogy a könyvtár díszes nem költséges festmények s pompázó könyvteremben, hanem főleg a könyvek és kéziratok mennyisége s helyes választékában áll — Az alsó és felső ablakok közt³⁾ karzat fut végig, melynek talaja, a korlátok és tékák közötti tér, 2 láb és 10 hüvelyk széles; mi szeréntünk igen keskeny. A korlátnak, mely alig ér fölebb 2 lábnál, biztosság tekintetéből magasabbnak kellene lennie; mert ha az ember létrára megy, hogy valamely könyvet a felső polcokról levegyen, egyensúlyt veszve, könnyen kibillenhet s a talaj kövezetére zuhanhat. — Földszint a falakat 30 téka veszi körül,

¹⁾ Most ez másképp van, mert az északkeleti oldal emeleti hosszában is az utcaiaknak (térieknek) megfelelő 10 ablak nyílik a zárda udvarkertjére, s így az ablakok összes száma 30.

²⁾ Meszelt; s minthogy különben saját terhével alig birt volna, bizonyára már akkor legalább két, jobb és baloldali, főszozlopsorozat (18 fenyőszál) s az azok fölött hosszában elnyuló gerendák által tartatott; mely támszerek amugyis a régiség színét leginkább viselik. Jelenleg 5 gerenda, 51 oszlop által tartva, emeli a mennyezetet. Igazi oszlopperdő.

³⁾ Valamint a többi falak mellett is körül, tehát mind a négy égtáj felé.

13 $\frac{1}{2}$ láb magasan, a karzaton 28, 11 lábnyira emelkedve. Szélességek különböző ¹⁾; mélységek mintegy másfél láb, úgy hogy szükség esetén a könyveket két sorjával is befogadhatják ²⁾ — A könyvterem mindkét végén külön tornácok vannak, hol a karzatra vezető lépcsőzetek alkalmazvák, s hol egyszersmind némely irodalmi ritkaságok őriztetnek. ³⁾ — A könyvmennyiség nagyobbára már föl van állítva s részben kellőleg rendezve is. Minden szekrény (téma) annyira megtelve,

¹⁾ Innen van, hogy némelyek kétfelé osztvák s két külön tékaszámot viselnek; minélfogva a tékák száma földszint 36-ra megy.

²⁾ A mint csakugyan jelenleg mindenütt legalább két, sőt nagyrészt három sorjával állanak a könyvek; mi könyvre, könyvtárnokra s olvasó közönségre nézve egyaránt káros, illetőleg kellemetlen dolog. Azonfölül most már a könyvterem közepét hosszában 94 teli állvány foglalja el, jobbra-balra nyulva, s 6 szekrény; úgy hogy ha ide számítjuk a fali tékákat (földszint 36, karzaton 28), ablakalattiakat (29; 30-nak kellene lenni, ha 1-et az ablak-bolthajtás össze nem zúzott volna), 7 kézikönyvtárit, 4 lapszobait, 4 kéziratit : az összes könyvtartók száma 208-ra megy; de rámenne még egyszer annyira, ha a könyvek minden polcon csak egy sorban állnának, a hogyan tulajdonképen kellene állaniok.

³⁾ Most már a könyvteremnek csak az északi végén létező tornác (lépcsőház) s lépcsőzet áll a könyvtár rendelkezésére, hol csakugyan láthatók némely térképek, melyek közül azonban csupán azt nevezhetni ritkaságnak, mely Budavár visszavételét ábrázolja 1686-ból.

hogy üres polcot sehol sem láthatni. — Miután az egész könyvtár egy egyenesen menő teremben van elhelyezve s egyszerre végig tekinthető: valóban nagyszerű látvány, ha az ember bemegy, s a teli könyvtékákat körös körül megpillantja. A tudomány barátjának, ily magasztos látvány mellett, lelke emelkedik s szent érzelmektől dagad: mig a tanulatlant csodálkozás s ünnepies borzalom szállja meg.¹⁾

Kovachich folyóirata még két, a könyvterem közelében lévő olvasószobáról, az azok egyikében elhelyezett régiségek s tekintélyes pénzgyűjteményről, a könyvtárnok (igazgató), két őr és egy szolga lakásáról tesz említést

Legközelebbi évtizedben a két olvasószoba csupán olvasásra használtatott, a midőn az olvasók száma egy-egy délelőtt vagy este gyakran 100-ra emelkedett. A régiségek s pénzgyűjtemény, 50-es években, az egyetem nagyépületébe vitettek s ott tesznek jelenleg is a régiségtanár előadásainál szolgálatot

Lakkal, helyben, az új építkezés kezdete óta csupán a könyvtári szolga bir; azelőtt is több mint egy évtizeden át még csak egy őrnek jutott olyan, a milyen laktanya; a többi tisztviselő, igaz-

¹⁾ Ez mostanra nem alkalmazható, minthogy a könyvtermet egyszerre áttekinteni koránsem lehet, a közepén (jobbra s balra) fölállított újabb könyvállványok seregétől. Alig terjed pár ölnyire bármely pont-ról a látkör.

gatóstul s családostul, a városban szerte, kisebb-nagyobb távolságra az őrzendő könyvtártól, szállásolt. A hajdan (még Fejér György igazgatósága alatt is) igazgatói szállásul használt 3 szoba földszint az udvarra, az olvasószobákkal egy sorban, jelenleg, a második olvasószoba elrácsozott részével együtt, más célokra használtatik: az elrácsozott részt s első volt igazgató-lakási szobát kézi könyvtár s a főcimtár, meg egy könyvtártiszt vagy őr és 2—3 őrnök irodai helyiségül; a másodikat lap s folyóirat, meg (irodául) egy őr, a harmadikat a kézirat-gyűjtemény s igazgató (szintén irodául) foglalják el.

II. Könyvek.

Mi a könyvek birtok eredetét illeti: azok kezdetben legnagyobbrészt a M. Teréz, II. József és XIV. Kelemen pápa által 1773 s 1781-ben eltörlött jezsuita s egyéb szerzetek (Magyarországban 134 zárda) könyvtáraiból kerültek ki; főleg mégis a nagyszombati s pozsonyi jezsuiták, továbbá a páliak, ágostiak, háromságiak (trinitárok), szervitákéiból stb. Később, egész jelen időig, vásárlás, ajándékozás, hagyományozás s felsőbb rendeletek folytán (tisztelet-példányok beküldésére kötelezés által gyarapodott a könyvtár. — Különösen említendő növekmények: a Szilasy-

hagyomány¹⁾, Nagy Károly ajándéka²⁾, a Balogh-féle könyvtár,³⁾ s ha Budapest községtanácsa az általa kiküldött bizottság ajánlatát elfogadja, a városi Frank-könyvtár⁴⁾.

¹⁾ Szilasy János egyetemi tanár, aztán n. váradi kanonok, szül. 1795, megh. 1858-ban. Az általa hagyományozott könyvek (hittudományi, nevelési munkák, lapok, folyóiratok stb.) két állványt töltenek be (a XCI. XCIII. számúakat).

²⁾ Mennyiségtani, különösen csillagászati művek diszesen bekötve (XCV. XCVI. számú kettős állványban). Nagy Károly, mennyiségtudós s csillagász Révkomáromban szül. a múlt század végén. Bicskén 1845-ben regényes halmon csillagász-tornyokat építtetett, melyeket később lakháza, kertje, drága műszerei s jeles könyvgyűjteményével együtt a hazának ajándékozott. E könyvek $\frac{1}{3}$ -da képezi a m. kir. egyetemi könyvtárhoz jutott műveket.

³⁾ 1870-ben b. Eötvös közoktatásügyér szerzette meg az országnak Almási Balogh Pál hasonszenvi orvos örököseitől 12000 frton. E könyvtár főleg természettudományi, orvosi, szépirodalmi, utazási, tájleiró, angol, francia, német művek s képgyűjteményekben gazdag s mintegy 40—50 ezer kötetet számlál 39 állványban, melyek a törzskönyvtár uja b b állványai s a városi Frankkönyvtárai között a terem közepén, jobbra és balra, vannak elhelyezve.

⁴⁾ Frank Ignátz, egyetemi jogtanár, született 1790-ben Nagykárolyban, meghalt 1850-ben. Könyvtárát Pest városnak hagyományozta, mely 14000 jól kötött darabból áll. Mostani helyiségében 20 állványt foglal el, A—Z állványokat. Legnagyobb áll-

Az egyetemi könyvtár, vagyis előbbiekhöz képest, a t ö r z s k ö n y v t á r köteteinek kezdetleges száma, a mint azok 1786-ban az ujan berendezett helyiségben fölállítottak, 20000 körül volt¹⁾ s nagyobb részök, mint gondolhatni is, csupa egyházi, hittudományi, vallási munkákból állt; és még minő szellemüekből! Ugy hogy azokat már a Merkur szerkesztője a közműveltség előmozdítására haszonvehetleneknek találta s a hiányzó szakokat vásárlás utján pótlándóknak.

III. Címtár.

(C a t a l o g u s).

A l e g r é g i b b c í m t á r, mely könyvtárunkban föllelhető, következő címet visel: „Catalogus librorum ab Excelso Consilio regio ad

ványai az U és V, melyek polcai alulról fölfelé a-tól m-ig emelkednek s csupa jogi s államtudományi munkákat foglalnak magukban. Az összes könyvek megjelenési kora azonban a Frankkönyvtárban csak 1848-ig terjed.

¹⁾ 1835-ben (L. F e j é r: Hist. Academiae Scientiarum stb. Budae, 1835.) 84000-re ment, a kéziratoké 1410-re. Utóbbi szám most (40 év után) sem lehet sokkal nagyobb; hanem a könyveké bizonyára megüti a 100000-et. És így az egész könyvtár nyomott vagy csak írott kincseinek összege (ide értve az egyvelegeket is) bizvást tehető 180000 könyv — s 1410 kézi. a. c. kötetre.

Bibliothecam Universitatis pestiensis anno 1788 transmissorium.“ (A nagyméltóságú kir. helytartó-tanáctól a pesti egyetem könyvtárához 1788. évben átküldött könyvek címtára.) Ez betürendes vagy is névcímtár csupán, egy 2r. kötetben; bekötött rendes címtáraknál ki nem kerülhető, későbbi járulékok bejegyzésére föntartott, üres helyekkel a már bejegyzett címek között.

Korra nézve m á s o d i k alkalmasint azon címtár lesz, melyről a többször idézett folyóirat emlékezik: „A címtáron, ugymond, szorgalmasan dolgoznak s valószínűleg már jövő nyáron átadható lesz a közönség használatára“; s mely könyvtárunkban maig megvan, ámbár régóta használaton kívül s a nélkül, hogy a növekmények abba is bevezettetnének. Ez s z a k c i m t á r volna, de nagyon egyszerű szerkezettel, mely a munkáknak szak szerént föllelését csak félig-meddig teszi könynyebbé, mint a tulajdonképeni névcímtár, lévén a könyvek ugyanazon szakban egy-egy folytonos betürendben (a szerzők nevei szerént) elősorolva. Áll pedig 11 vastag 2r. kötetből, következő fölosztással (latin fölírásokkal): I. Hittudomány 2 köt.; II. Jogiak (az államtudományiakkal együtt) 1 köt. III. Orvosiak (s természettudományiak). 1 köt.; — IV. Bölcsészetiak 1 köt.; — V. Egyháztörténelem 1 köt.; VI. Polgári történelem 1 köt.; VII. Magyar dolgok 2 köt.; VIII. Nyelvészet 1 köt.; IX. Irodalomtörténet, oklevéltan, érem- s régiségtan, földleírás 1 köt. — Ezekhez járul a

„Tiltott könyvek jegyzéke“ című 1 kötetes, betűrendes címtár 2r-ben, hasonlólag régóta használaton kívül.

Használatban, következőleg folytatás alatt levő címtárak:

A.) Névcímtárak (melyekben a könyvcimék a szerzők betűrendben beírott nevei szerint követik egymást): 1.) A törzskönyvtárhoz 23 köt. 2r. — 2.) A városi Frankkönyvtárhoz 15 tárcza (cédula-kötet, minthogy minden egyes cím külön cédulára, 4r. lapra, van írva, melyek körülbelül 900-ával, kötő-szalagos tárcákban beszorítva állanak. ¹⁾ — 3.) A Baloghféle könyvtárhoz 48 tárcza; ugyanennek többszörös munkáihoz 4 tárcza — 4.) A kéziratokhoz 1 tárcza. ²⁾ — Összesen: 91 köt. E 91 kötet magában foglalja valamennyi a könyvtárban létező könyvek címeit; kivévén az igen apró s csekélyebb jelentőségű munkácskákat, melyekhez tartoznak az u n e g y v e l e g e k (miscellanea): értekezések (orvosiak, jogiak, történetiek, természettudományiak stb.), iskolai tervíratok, osztályozások, egyleti jelentések, röpiratok stb. stb. Megjegyzendő azonban, hogy némely része e z e k n e k is bir címtárral, és pedig általában az e g y v e l e g e k s különösen az o r v o s i s m a g y a r - a k a d e m i a i értekezések egy-egy, összesen 3 tárcával; úgy, hogy az egész könyvtár eredeti (első példányu) címtára 94

¹⁾ ²⁾ Van régibb is 1—1 köt. 2r.

kötetre megy. Ez egyveleg darabok összes létszáma az 1874. jan. 18-ki könyvtár-átadás egyik okmánya szerint 20674-re ment, melyek mintegy 500 t á r c á t töltenek meg. Ezek kötésének s címtárba vezetésének ideje is elérkezett.

B) S z a k c i m t á r a k (mondhatók téka-címtáraknak is, de szorosán sem egyiknek, sem másiknak). Ide tartoznak :

I. A törzskönyvtár I—XXVII. és XXXVII—XXXIX. tékáinak címtárai. 33 tárca. Ezek egy-egy vagy két kötetével, a következő szakokat foglalják magokban: 1. Hittudomány (I—III. téka; azonfölül a papnöveldeben elhelyezett „fiók könyvtár“ G. H. szekrényeihez 2 tárca); 2. Történet (IV—X. t.); 3. Magyar dolgok, u. n. hungaricumok (XI. t.); 4. Irodalom s könyvészet (XII. XIII. t.); 5. Szépészet (XIV. t.); 6. Gazdaszat, ipar (XV. t.); 7. Természetrájsz (XVI. XXII. t.); 8. Bölcsészet (XVII. XVIII. t.); 9. Természet-tan (XIX. t.); 10. Mennyiségtan (XX. XXI. t.); 11. Orvosi tudomány (XXIII. XXIV.) s vegytan (XXV. XXVI. t.); 12. Római jog (XXVII. t.); 13. Földleírás s utazás (XXXVII. XXXVIII. t.); 14. Társadalom (XXXIX. t.).

II. A z e g y v e l e g e k f a j c i m t á r a, hol t. i. csupán a fajok (szakok), melyek alá az egyes apró művek sorolhatók, vannak följegyezve, de a művecskéik magok egyedenként nem, 1 tárca. — III. K é p c i m t á r, 1 tárca.

Több, habár csak q u a s i -szakcímtárt (az 1.

szám alatt elősorolt tékák mellett létező egyéb t é k á k szakcimtárait), fájdalom, könyvtárunk nem képes fölmutatni ; minek legfőbb oka bizonyára abban rejlik, mert utóbbi időkben, a könyvek és könyvforgalom (használat) az előbbi évtizedekéihez képest legalább is megtizszeresedvén, a könyvtári személyzet száma pedig — miként látni fogjuk — folyvást a kezdetkori maradván, a hivatali erőknek szakadatlanul a folyó s elodázhatlan szükségletek kielégítésére kellett szoritkozniok. — Mindazáltal nem lesz érdektelen folytatólag még n é m e l y t é k á k r ó l följegyezni azok tartalmát. XXVIII—XXX : jog (a rómain s magyaron kívül) ; XXXI : szintén s államtudomány ; XXXII : államtudomány s oklevéltan ; XXXIII : régiség ; XXXIV—XXXVI : szent atyák, bulláriumok ; XLIV : szláv irodalom ; XLVII : magyar törvény s magyar tárgyú idegen nyelven írott munkák ; L—LII : nyelvészet (szótár, nyelvtan stb.) ; LIII : középkori írók (latinok) ; LIV—LVI : ó és francia remek írók (Cicero, Virgil, Homér, Voltaire stb.) ; LVII : német remek írók ; LVIII. LIX : német, spanyol, angol, olasz stb. remek írók s amerikai küldemények ; LX—LXIV : egyháziak, szerzetesek ; LXIX—LXXII : egyházi írók (kivéven a nagy, 283 kötetes francia encyclopaediát), némely nagyon régi kiadásuak s ros, már romlott külsejűek (utóbbi tékában ; mely azért a könyvtár legfélreesőbb helyén áll, a karzatra fölvezető lépcsők alatt) ; LXXII. (nem az előbbi). LXXIII :

m a g y a r egyházi, vallási k ö n y v e k ; egyikben a régiek, másikban újak ; LXXXVI—LXXXIX : világi magyar könyvek ; azonfölül a magyar lapok, folyóiratok külön tékákban. (A német lapok a templomhoz simuló, s kertre nyiló emeleti szobát foglalják el). É szerént a magyar nyelven írott munkák mintegy 12 külön tékát töltenek be ; és csak az ezen, meg — mikép láttuk — a szláv nyelven írott könyvek állanak külön tékákban ; mi — szóhagyomány szerént — R e g u l y Antal, az 50-es években volt könyvtárőr, eszméje s műve. — N y o m t a t á s b a n megjelent s közhasználatra bocsátott címtára a könyvtárnak egyetlen egy van, a M á r k i József könyvtártiszt által magán szorgalommal szerkesztett „J o g i s á l l a m t u d o m á n y i c i m m u t a t ó“ (Budapest, 1865--1869. I. II. 191 és 460 lap). Sajnos, hogy a többi szakok közzétételére, melyek (az e századbeli magyar, német, francia és latin munkákat értve) kéziratban hevernek, az országos pénzerő hiányzik ; miként erről szerkesztő, többszöri folyamodás után is, kénytelen volt meggyőződni.

C.) K ü l ö n c i m t á r a k. Az eddig tárgyalt címtárak egyetememes jelleget tüntetnek föl, vonatkozván azok a könyvtár összes könyvei s műveire, betű- vagy szakrendben. Vannak azonban ezeken kívül a könyvtárnak bizonyos, kisebb vagy nagyobb részeiről készült címjegyzékei is : a k ü l ö n c i m t á r a k ; melyekről megjegyzendő, hogy

azok mind csupán betürendesek s u. n. cédula-, (4r. lap) címtárák, megannyi tárcákban.

Ide sorolandók: 1) A m a g y a r k ö n y v e k címtára. 8 tárcza (1—4. egyházi, 5—8. világi irodalom). — 2.) A s z l á v könyvek címtára. 3 t. E szerint a magyar és szláv munkák valamint külön tékákkal, ugy külön címtárakkal is birnak, természetesen a mellett, hogy az egyetemes betürendes névcímtárba, mint minden külön címtár, szintén bejegyezzék. — 3) K ü l ö n f é l e n y e l v ü (német, latin stb.) könyvek címtára. 9 köt. — 4) Az előbbi birtokosaikról u. n.: Ó l á h - könyvtár, D o m o k o s - hagyomány, R e i s i n g e r - és F e j é r - szerzemény címtára. 1 t. — 5) A k o l o z s v á r i szerzemény-címtára 1 t. — 6) A S z i l a s y - h a g y o y m á n y címtára 1 t. — 7) N a g y K á r o l k ajándékának címtára 1 t.¹⁾ — 8) Az új könyvek vagy j á r u l é k o k címtára 1850-től kezdve maig 23 t. — 9.) Z s e n g é k (inkunábulák címtára, mely azonban magyarokat nem tartalmaz 1 t. — 10) A Z i c h y grófnő, J ó z s e f nádor, A l e x o v i c s páli atya, T u m p a c h e r József és F i l l i n g e r Lipót egyetemi hittanárok által hagyott vagy ajándékozott, ugy a csillagdában s állatgyógyintézetben letett könyvek címtára, 1 tárcza. — 11) A r i t k á b b k ö n y v e k címtára, melyet P r a y György

¹⁾ A 6. 7. számú könyvek külön tékákkal is birnak. (L. 14. lap: 1. 2.)

könyvtárőr szerkesztett s adott ki ily cím alatt : „Index librorum rariorum Bibliothecae Universitatis regiae Budensis. I. II. Buda, 1780. 2 köt. Ez a m á s i k n y o m o t t c i m t á r könyvtárunknál ; de a mely, miként neve mutatja, nem szakcím-tár, minő a főnebb bemutatott „Jogi s államtudományi ;“ sem mint rendes cím-tár akár a közönség, akár a könyvtárnokok kezén nem forog. — 12) T i l t o t t k ö n y v e k cím-tára 1. köt. 2r. Betürendes ; azonban régóta (?) használaton kívül.

D) H e l y c i m t á r, minőt épen szükségesnek minden könyvtáriró, köztük S e i z i n g e r, különben sem tart, a m. kir. egyetemi könyvtárnál csupán egy szakra, a h i t t u d o m á n y i r a, vonatkozó létezik ; ez is csak azon könyveket foglalja magában, melyek mint az egyetemi könyvtár tulajdona, a t. papnövelde használatára, ugyanott (a papnöveldeben) „fiók könyvtár“ cím alatt el vannak helyezve (A—H. LXXV. M—V. szekrények.) E cím-tár 2r. cédulákból áll, két tábla közé mind négy oldalt szalagokkal bekötözve, s így egy kötetet képezve.

E) T a r t a l o m - c i m t á r a k (repertoriumok, leltárak, tárgyleltárak): 1) P e r t z „Monumenta historica“ című gyűjteményéhez (az I—XIX. kötetekhez) 2 tárca — 2) A H e v e n e s i., K a p r i n a i A- és P r a y-féle kéziratokhoz. 3 köt. 2r. — 3) A K a p r i n a i (B. C.)-félékhez 2 köt. 4.r. (E kéziratok a könyvtár

legterjedelmesb s talán legbecsesb kézirat-gyűjteményei. A K a p r i n a i-félék három rendbeliek s mindenik rend kötetei külön betűvel jelölvék: A, B és C-vel).

IV. Közönség és tisztviselők.

Azon időrészek, melyekben a könyvtárt használó közönség annak tisztviselőivel hivatalosan most érintkezik, s kezdetben vagy a legközelebbi évtizedben is — érintkezett, meglehetősen különböznek egymástól.

É tárgyban, a könyvtár első megnyitásakor, annak használatára vonatkozólag, a Merkur szerént, 1786-ban latin nyelven következő rendelet bocsátott ki: „A királyi egyetemi könyvtár nyitva fog állni mindenki számára november 1-től szeptember 20-ig. Ezen időközben bejárhatni oda mindennap (csupán vasár-, ünnep- s szombati napokat véve ki), és pedig télen reggel 9 órától 12-ig, dél után 2-től 5-ig; nyáron 8-tól 11, dél után 3-tól 6-ig. Husvétkor 2 hétig, a nagyhét előtti szombattól (sabbatho sancto) kezdve, ugyanott az olvasás szünetelni fog, hogy ezen idő alatt a könyvek fele része, a másik őszszel kiporoztassék.“ — „Az olvasó-szobákban, jegyzi meg ezután a szerkesztő, melyeket télen fűtenek, minden kívántató kényelmet föltalálhatni az olvasás, kivonatolás, rajzolás-

hoz stb.; csak papírt kell mindenkinek magával hoznia.“

Ellenben a legközelebbi é v t i z e d a l a t t a könyvtár nyitva állt s áll most is okt. 1-ől jul. végeig vasár- és ünnepek kivételével mindennap, két hónapi szünettel (augusztus és szeptember), meg husvétkor másfél-hetivel (nagyhét és husvét utáni kedd). Közvetlenül régiebb időkben, az 50-es években, hétfői nap a könyvtár zárva volt; hanem a nagy szünet csak egy hónapra terjedt. Említett időtartam alatt az olvasási idő d. e. mindig (télen nyáron) 9—12 volt; d. u. 2—4, 4—7, 3—5 órák közt változott. J e l e n l e g a k ö n y v t á r t látogathatni reggel 10—12, d. u. 3—5 órák közt. Szünetek: vasár- s ünnepek, husvét másfél hét, s augusztus—szeptember. Az ekkép leszállított napi óraszám a folyamatban levő építkezés által okozott setétség s nedves levegőben leli igazolását s a könyvtári személyzet csekély számában. — Könyveket nemcsak a könyvtár helyiségében elvashatni, hanem házi használatra ki is kölcsönözhetni, rendszeren megfelelő pénzbiztosíték mellett (többnyire 5 frtjával egy kötetet). Fölütnő munkák nem kölcsönöztenek ki; melyek tehát csak helyben használhatók.

Mily nagy volt legyen a k ö n y v t á r i forgalom a múlt század végén, erre adatokkal nem szolgálhatok. Csekélyebb semmi esetre nem lehetett, mint körül-belül másfél évtized előtt, midőn az egyetlen olvasóteremnek alig jutott

mindenik szegletébe olvasó: míg jelenleg, ugyanazon teremben, naponként 100 fordul meg; előbb pedig, midőn még 2 szoba állt rendelkezésre, azok száma gyakran 200-ig emelkedett.

Végre álljon itt még néhány szó a k ö n y v t á r i s z e m é l y z e t r ő l.

M á r i a T e r é z 1777 ki mártzius 6-án Bécsben kelt rendeleténél fogva¹⁾ a m. kir. egyetem és így annak k ö n y v t á r a is Nagyszombatból a budai várpalotába helyeztetvén át, könyvtár-igazgatóvá (1777-ben) P r a y G y ö r g y, a négy évvel előbb eltörlött jezsuitarend egyik volt tagja s már akkor híres történetíró neveztetett ki, 800 frt évi fizetéssel,²⁾ mely hivatalát előbb Budán, majd 1784-től kezdve Pesten 1790-ig viselte.³⁾ Pray volt tehát a budapesti m. kir. egyetem első könyvtárnoka.

Megjegyzendő itt, hogy a könyvtárnak kezdetben két vagy épen három igazgatója (prefektusa) volt. Legalább F e j é r többször idézett munkájában (180. l.) ezeket írja: „Terézi rendszernél fogva 1778-ban a könyvtárnak két tanár állíttatott

¹⁾ F e j é r: Hist. Acad. Scientiar. (Documenta. X. c.)

²⁾ U. a., u. o. 182. lap.

³⁾ A. m. kir. egyetem II. József császár 1784-ki július 20-án kelt rendeleténél fogva helyeztetett át Pestre a Kúria épületébe s a könyvtár a ferenciek zárdájába, jelen helyiségébe. (F e j é r: idéz. munk. Docum. XII.)

élére: egyik, L a k i c s Zsigmond, egyházjogi tanár, 200 frt dijjavitással; másik, C s a p o d i Lajos, 600 frt fizetéssel.“ „Többszörös surlódás következtében, írja ugyanaz, az igazgatóság, szerencséjére a könyvtárnak, magára Prayra szállt.“

Utódai az igazgatóságban mai napig voltak: G a b e l h o f e r Gyula, kegyesrendi (1790—1794); S c h ö n w i s n e r István, egyetemi éremtanár (1795—1818); F e j é r György, nagyváradai kanonok, író s volt e g y e t e m i tanár (1824—1843); T o l d y Ferenc, egyetemi tanár, s magyar tudós (1843—1873). A jelenlegi igazgató, H o r v á t Árpád, egyetemi tanár, f. é. január 18 án vette át a hivatalt.

A személyzet e g y é b t a g j a i n a k sorrendjeit nem akarom, s bajos is volna teljesen bemutatni; azt mindazáltal el nem mulaszthatom, hogy három, egymástól elég távol eső s egy századot felölelő kor könyvtári személyzeteit egymás mellé ne állítsam.

1786-ban¹⁾ igazgató: Pray György; örök: S c h ö n w i s n e r István, K o r n i d e s Dániel; tisztek (Kanzellisten): H o x a János, T ö m ö r József; szolga: R o t z n i k Ignácz. Mind-össze: 6 ember.

¹⁾ A Merkur szerént.

1805-ben¹⁾ igazgató: S c h ö n w i s n e r István; örök: S c h w a r t n e r Márton, S t i p s i c s Alajos; tisztek: R o s s y Ferenc, J ä g e r József; szolga: R o t s c h n i k Ignátz. Mindössze 6 ember.

1874-ben, igazgató: H o r v á t Árpád; örök: n i n c s e n e k; tisztek: M á r k i József (őri cimmel), S z i n n y e i József; dijnok: M á t é Sándor; szolgák: D o b o c s á n y i Ignátz és J a k s Ferenc. Mindössze : 6 ember.

Tehát: most annyi tisztviselő, mint 100 év előtt; míg a kiszolgáló közönség igényei most tiszter nagyobbak, a hivatali teher tiszter súlyosabb; úgy hogy T r e f o r t ur közoktatásügyérnek, midőn az miniszterré kineveztetése után először látogatta meg a könyvtárt, az akkori első ör (most igazgató), H o r v á t Árpád, méltán vezette figyelmét legelőbb is az itt jegyzetileg címzett „Adressbuch“ idéztem személyzeti kimutatására s annak a mostani könyvtárnoki létszámmal összehasonlítására, azon tiszteletteljes, de önérzettel párosult kérdést intézván ő nagyméltóságához: „Gondolja Excellentiád, hogy létezik még hivatal e széles hazában, mely annyi tagból álló személyzettel birna most, mint birt s z á z é v v e l e z e l ő t t ?

¹⁾ Ily című könyvecske után : „Adress-Kalender der königl. Freystadt Pesth, auf das Jahr 1805. Herausg. v. Paul R á t h. Waitzen.“

V. Könyvtári élet.

I. Beszerzés. A könyvek beszerzése részint (nagyobbrészt) vásárlás, részint köteles vagy önkéntes ajándékozás útján történik. Vásárlásoknál az igazgató (H o r v á t Árpád) saját belátása mellett, a közönség, különösen az egyetemi tanár urak kívánalmait is tekintetbe s köszönettel veszi. Különben a könyvszállításokat 4—5 könyv-árus vagy külön megrendelésre vagy már egyszer mindenkorra nyert általános megbízásnál fogva teljesíti. A szállítmányok utóbbi neménél mindegyik csomagból a leghasználhatóbb munkák kiszemelése nem csekély ítélő-tehetséget s fáradságot vesz igénybe. Megrendelések megrendelési lapok által eszközöltetnek, melyek a megrendelt művek határozott címein s az igazgató s illetők aláírásain kívül azt is mutatják: kinek mikori kívánalmára és kinél, mikor rendeltettek meg a könyvek? — K ö t e l e s a j á n d é k o z á s o k tekintetében a kötelezettek kinyomozása s azok e részben kötelesség-teljesítésének folyton szemmel tartása képezi a könyvtárnok egyik legfőbb s legéberebb gondját; mire kivált a lapok, folyóiratok beszerzésénél van szükség.¹⁾

¹⁾ Magyarországon megjelenő minden nyomtatvány egy-egy hivatalos (ingyen-) példányának a m. kir. egyetemi könyvtárhoz beküldését az 1848-előtti m. kir. helytartó-tanács többször elrendelte; nevezetesen: 1804. febr. 28. (4333. sz.), 1807. jun. 23. (12.710.

2. Beiktatás. A részint vásárlás, részint köteles vagy önkéntes ajándékozás útján beszerzett könyveket s egyéb műveket (járulékokat) mindennek előtt az igazgató iktatja be a beszerzési könyvbe, következő rovatokkal: folyószám, szerzőmód (az eladó, többnyire könyvárus, ajándékozó neve), szerző és a könyv címe (röviden, hogy az egész egy-egy sornál többet igénybe ne vegyen), kötetszám (hanyadik kötet, és ha egynél több, hány?), megjelenési hely és év. —

A beiktatott könyvcimeket azután, igazgató és első őr (szükség esetén a legközelebb álló tisztviselő) nagyobb szakaszonként, magokkal a könyvekkel időről-időre összehasonlítják; minek megtörténtét az őr vagy tisztviselő neve kezdőbetűinek aláírásával igazolja. — Hasonló beiktatás csupán a rendkívül nagy tömegű járulékoknál mellőztetik; mint p. az 1870-ben szerzett Balogh-féle könyvtárral történt, állván ez 40—50 ezer kötetből. Az ilyenek mindjárt c é d u l á z á s alá kerülnek.

3. Cédulázás. A beszerzési könyvbe iktatott könyvek a beiktatás után, a rendkívül nagy mennyiségű járulékok pedig, mikép mondatott, azonnal c é d u l á z t a t n a k, azaz: címeik külön (4. r. iv) cédulákra iratnak. Fölül, mintegy 3 ujjnyira a papir szélétől, középre jő a t é k a s z á m,

sz.), 1812. mártz. 17. (4057. sz.) intézvények által. (U t a s i t á s a m. kir. egyetemi könyvtár számára. 40. §. Kézirat.)

irlával jegyezve, mely szám a könyv leendő helyét a könyvtárban mutatja. A szám alatt, ujjnyi közzel, s a papír bal szélétől úgy két ujjtávolságra kezdve, iratik először a könyv szerzőjének **v e z e t é k s k e r e s z t n e v e** (ha nem magyar a munka, a kereszt- vagy előnév zárjel közé vétetik); azután **j ö k é t p o n t (:)**; majd maga a könyvcim minden lényegest magában foglalva; hová a **k ö n y v r é s z é n e k** vagy **r é s z e i n e k** (ha ezek vannak) kitétele is tartozik; p. I. 2., I—3., stb; I. II, I.—III., stb; I: 1., I: 1. 2. (azaz: I. köt.: 1. füz., I. köt. 1. 2 füz.); 2. 3., II. III. (köt.); II: 5. (II. köt. 5. füz. Általában a kötet római, a füzet arab számmal jelöltetik.) stb. A könyvcim után, valamivel alább, bal részen kitétik a **m e g j e l e n é s i h e l y, é v,** a könyv **a l a k j a**; p. Budapest, 1874. 8 r. — Ismét alább, szintén bal részen, foglal helyet a **k ö t é s m i n ö s é g é n e k** kifejezése; például: p. (papír boríték), pt. (papír tábla, kemény tábla papírban), fv. (félvászon, vászonhát), fb. (félbőr, bőrhát), v. (kemény tábla vászonnal behúzva), dk. (diszkötés). A **p.** csak füzetek címcéduláján állhat, melyek még keménybe nem köthetők; s csupán irlával jegyeztetik föl, hogy a munka más borítékot (kemény táblát) nyervén, azt könnyen ki lehessen mézgázni. — Végre a cédula alsó szélétől 3—4 ujjnyira jobb részen, iratik a **k ö t e t s z á m**; p. 1 köt., 2 köt. stb., 1 füz., 2 füz. stb. (2. köt. és 2 köt. stb. közt **k ü l ö n b s é g** van, még

pedig l é n y e g e s; 2. köt. = m á s o d i k köt, 2 köt. = k é t köt.).

A munka szerzőjének vezetékneve alá h u z a t i k, hogy feltünőbb legyen; ezért iratik e l ő r e is. Ha nincs a szerző neve a cimlapon kitéve, de tudva van, p. az előbeszéd aláírásából, — ugy az a szokott helyre iratik ugyan a főnebbi módon, de zárjellel bekerítve. Midőn pedig a szerző nevét tudni nem lehet, a könyv címe szokás szerint leiratik s azon szót huzzuk alá, mely a munka t á r g y á t fejezi ki. Az ekkép aláhuzott (vagy nyomott betűk közt: kitünőbb, vastagabb betűkkel adott) szók r e n d - s z ó k vagy r e n d i g é k nevét viselik, mint-hogy a könyvcímek rendét a cimtárakban azok szerint határozzuk meg.¹⁾ — A cimcédulák (cimlapok) betürendben — a l a p c i m t á r u l szolgálhatnak, szakok szerint rendezve pedig s z a k c i m t á r u l. Nálunk, a m kir. egyetemi könyvtárban, ugyanazok meglehesősen rendezetlen állapotban levén, mai napig akár mint alap-, akár mint szakcimtárak, nem igen használhatók.

4. Cimtározás. Miután a könyvek cédulázása is megtörtént, következik azoknak c i m t á r o z á s a. E munka abban áll, hogy a könyvek

¹⁾ A munka tárgya nem ritkán a cím a l a n y e s e t ü f ő n e v é v e l összevág; azért, szerző neve nem tudatván, sokan az ily alanyesetben levő főnevet szokták rendszónak venni; p. *Historia mundi, clarorum virorum* stb. *Magyarok* stb. t ö r t é n e t e.

cimei a névcimtárba (betürendes cimtárba) lehető röviden, csupán a leglényegesbre szorítva, bejegyeztetnek; és pedig először a rendszó, azután a könyvcim s rész; majd a cim (esetleg utolsó) sorának irányában egymás után: megjelenési hely, év, alak, kötet- vagy füzetszám, tékaszám, polcbetű, példányszám (ha több példányban van meg a munka).

5. Jelölés. Ez magában foglalja a számozást és bélyegzést. S z á m o z á s n á l a tékaszám és polcbetű a már cimtározott könyv első lapjára (a cimlapra) fölül baloldalt jegyeztetik¹⁾ s alá gamócskát illesztünk, mindkettőt irlával. A gamócska (√) azt jelenti, hogy a könyvnek már van cimcédulája. A b é l y e g z é s, kékes-zöld folyadékkal, a cimlap hátulján eszközöltetik.

6. Köttetés. Jelenleg (mert csak a jelenről beszélek) a beszerzett könyvek, mennyiben bekötve nem volnának, mihelyt a 2—5. pontokban előadott munkálatokon átmentek, azonnal könyvkötőhöz (4—5-höz) küldetnek s csak ha ezektől visszaérkeztek, adatnak át a forgalomnak, vagyis helyeztetnek illető tékáikba s polcaikra. Nagyobb könyvtárnoki bünt képzelni is alig lehetne, mint ha ellenkezőleg a mondottakkal, az ujdonat új könyvek lágy boritékjokban, ugyszólván védtelen álla-

¹⁾ Téka-számjegyül mind itt, mind a cimcédulákon s névcimtárban a m. kir. egyetemi könyvtár római jegyeket használ.

potban bocsáttatnának a közönség kezeibe s a kötés akkorra halasztatnék, midőn azok már bepiszkolódtak s széleik elrongyollottak vagy fölbomladozott füzésök ziláltsága miatt többé alig használhatóak. Hátha még ezután is egymásra rakva garmadában hónapok vagy éveken át hevernének s csak akkor köttetnének be, midőn azokat már senki sem keresi, mint időközben elavultakat! Hasonló hanyagságot még a szükségelt költség hiányával sem menthetne a könyvtárnok; mert inkább kevesebb könyv, de b e k ö t v e tiszte- ségesen! — Kötés előtt illető könyvtárnok, az igazgató közreműködésével, meghatározza: mennyi tegyen egy kötetet? — rendben vannak-e a részek? — mi jön a könyv hátára? — minő legyen a kötés? Ugy szintén, visszakerülvén a bekötött könyvek, rövid vizsgálat alá vétetnek s a címcédulákon a kötés, ennek minősége szerént beiratik, illetőleg a már előbb történt beírás (p.) kijavíttatik.¹⁾ A kötésekről naplót vezet a könyvtárnok, melybe a könyvek címeit, mielőtt azok a könyvkötőnek adatnának, bejegyzi s melylyel a visszahozott könyveket összehasonlítja.

7. Kikölcsönzés és kiszolgálás. Mindkettő érintkezésbe hozza csaknem az egész személy-

¹⁾ Ez eljárás helyett r ö v i d e b b s é p o l y célszerű volna, ha a könyvek c s a k bélyegezve adatnának kötés alá s visszakerültök u t á n vezet- nének címtárba, kapnának tékaszámot s a mi itt fő, k ö t é s j e g y e t.

zetet az olvasó-közönséggel; mi a könyvtári életnek a lehető legnagyobb élénkséget adja; s mindkettő a könyvtár tulajdonképeni céljának közvetlen eszközlésében áll: a könyvek tudományos használatra kiadásában a közönségnek. A könyvek s egyéb művek (p. a különben nem igen vagy épen nem használt térkép-, állatkép-, stb. atlaszok) kiadása mind kikölcsönzés, mind kiszolgáltatásnál nyomott okmányok mellett történik, és pedig a kikölcsönzés 4r., alaku térítvények, a kiszolgáltatás 16 r. nagyságu kérlapok mellett. Utóbbiak helyben, amazok házi használatra jogosítják föl az illetőt, miután azok rovatai kitöltettek s mindenikre egy vagy szükség esetén több könyv is kiadatott. Térítvény s kérlapon egyenlően fölíratnak: a használandó könyv szerzője, címe s része vagy részei (ha vannak), a kivevés ideje, a kivevő neve, állása, lakhelye; azon fölül, térítvénynél, melynek rovatai a könyv kéznél létekor töltetnek ki, — a könyv nyomási helye s ideje, alakja (8 r. stb.), kötése (fb, fv. stb.), kötetekinek száma; létállapota, használati határidő (mely egyetemi tanárookra nézve törvény szerint 2, másokra nézve 1 hónap). A térítvény mellett, tehát házi használatra kiveendő könyvért nem tanárok részéről pénzbeli biztosíték jár, melynek átvételét könyvtárnok a

térítvényen elismeri s neve aláírásával bizonyítja. Mindkét-rendbeli okmányokat, és pedig a térítvényeket az első könyvtártiszt, a kérlapokat a teremőr (jelenleg egyik szolga) rendbe szedik, hogy midőn a használt könyv visszaadatik vagy hozatik, annak okmányait legott föllehessen lenni s a könyvvel összehasonlítani. A mellett a térítvények röviden kölcsönkönyvbe jegyeztetnek be, a könyvek szerzőinek (kezdő-nébetüiknek) rende szerént, hogy ha kérdés alá kerül: kinél van e vagy ama könyv használatban? — a felelet kéznél legyen. (Maguk a térítvények a kivéveők nevei szerént rendeztetnek s biztos helyen tartatnak.) Mi a pénzes térítvényeket illeti: ezeknek rövid tartalma (folyószám, ugyanaz, mely a megfelelő térítvényé; kivéve, biztosíték iőszlet: 2. 3. 5. 10 fr. stb) u. n. ellenőri könyvecskébe is beiratik. A használt könyvek visszakerülvén: a kérlap s térítvény keresztül huzatnak s ekkép érvényen kívül helyeztetnek. A biztosítékpénz visszaadatván, visszavételét a tulajdonos a térítvényen igazolja; mely utóbbi ezután is a könyvtár birtokában marad s legalább egy évig, minden netalán támadható követelés ellen védokmányul, rendbe szedve őriztetik. Kölcsön- s ellenőri könyvből az ugyanazon térítvényre vonatkozó tétel szintén kitöröltetik.¹⁾

¹⁾ A biztosítékpénzek f. é. máj. 18. óta Wertheim-féle szekrényben őriztetnek a könyvtárnál.

8. Intés. Ha a kikölcsönzött (házi használatra kiadott) könyvet a kivevő a térítvényen kitűzött határidőre vissza nem juttatja a könyvtárba, i n t é s t kap s az ezt kézbesítő szolgálynak, a terítvény értelmé szerint, tartozik a hányszor annyiszor 10 krt fizetni. Az intések kiállítása, ámbár nyomott minták segélyével történik, a könyvtári erőknek nem csekély részét veszi igénybe, miután sok eset van rá, hogy egy-egy kivevő 5-ször, 10-szer, sőt olyan is találtatik, ki 15-ször, hagyja magát intetni, siker nélkül; úgy hogy a könyvtárnak, joga érvényesítésére, más ut nem marad, mint a Budapesti vagy egyéb nyilvánossági közlöny és a törvény szigora.

